

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Správa o 19. konferencii právných romanistov Českej republiky a Slovenskej republiky

Toho roku sa konala v poradí už devätnásta konferencia právných romanistov, ktorých tradícia začala ešte v roku 1994 z iniciatívy profesora rímskeho práva *dr. h. c. mult. prof. JUDr. Petra Blahu, CSc.*, (vtedy Univerzita Komenského, Bratislava). Keďže predchádzajúce sympóziu sa uskutočnilo na slovenskej Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, na rade bola fakulta česká. Aj z toho dôvodu boli jej zorganizovaním po šiestnástich rokoch poverení členovia Katedry právných dejín pôsobiaci na Právnickej fakulte Západočeskej univerzity v Plzni, *doc. JUDr. Miroslav Černý, Ph.D.*, a *JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.*, ktorí stanovili dátum konania na 26. a 27. mája 2017 v krásnej, v secesnom štýle vyzdobenej zasadacej miestnosti nachádzajúcej sa v priestoroch fakulty. Zvolená téma *Rímske právo a kresťanstvo* poukazovala nielen na dôležitý príspevok kresťanského náboženstva pri axiologickom formovaní neskorého rímskeho práva, ale tiež na prepojenosť tohto právneho systému s právom Katolíckej cirkvi. Na tomto pozadí pretrvávala od obdobia vrcholného stredoveku tendencia oba tieto právne systémy študijne spájať, čo sa prejavilo vo vzniku tradičného štúdia obojeho práva (*ius utrumque*), ktoré trvá na kvalitných právnických fakultách dodnes, a svoje vonkajšie vyjadrenie našlo v akademickom titule „JUDr.“ (*iuris utriusque doctor*, teda „doktor obojeho práva“). Ako je totiž všeobecne známe, od spisania najdôležitejšieho prameňa kánonického práva, najznámejšieho pod názvom Graciánov dekrét (*Decretum Gratiani*), figurovali popri znalcoch rímskeho práva (legisti) i znalci práva cirkevného (kánonisti) a tzv. učené práva (*iura docta*) predstavovali od 12. do 18. storočia právo rímske a právo kánonické. Samotný program konferencie prezrádzal, že účastníci nebudú vo svojich príspevkoch reflektovať a vedecky analyzovať len tieto závery, ale že sa hodlajú zaoberať touto témou v najširšom možnom kontexte.

Ako je dobrým zvykom, ešte pred slávnostnou večerou privítal účastníkov konferencie v mene organizátorov i hostiteľskej inštitúcie *Vilém Knoll*, osobitne tľmočiac pozdravy od dekana fakulty, *doc. JUDr. Jana Paulyho, CSc.* Úvodné rímskoprávne úvahy prezentoval v rámci svojho privítania *Miroslav Černý*, ktorý napokon účastníkov pozval na slávnostnú večeru a potom posedenie v tradičnej reštaurácii U Salzmannů. Prvý blok sobotňajšieho rokovania moderoval jeden z hlavných gestorov romanistických konferencií, *prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc.*, (Univerzita Karlova, Praha), ktorý ako prvému odovzdal slovo *Miroslavovi Černému*. Ten v príspevku s názvom *Křesťanství, hereze, římské právo* poukázal na vývoj vzťahov medzi Katolíckou cirkvou a štátom v období staroveku, od najstarších čias až po tzv. konštantínovský obrat. Výklad sprevádzal závermi biskupa *Augustína z Hippo Regius (Aurelius Augustinus, 393–430)*, ktorého ideál sa pri úprave spoločenských vzťahov neriadil ani tak rímskym právom, ako skôr kresťanskými zásadami (najmä *caritas Christiana*). V jeho poňatí totiž *ius civile* predstavovalo kompendium minima morálky, ktoré bolo uznávané za účelom vyhýbania sa vzájomnému škodeniu si medzi ľuďmi, pričom kresťanská náuka mala vo vzťahu k nemu predstavovať určitú nadstavbu. Tieto závery boli napokon reflektované aj neskoršími cirkevnými Otcami a spisovateľmi. Po ňom sa slova ujala *JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D.*, (Univerzita Palackého, Olomouc) s referátom *Vliv křesťanství na pojetí římské aequitatis*, v ktorom najskôr ponúkla rôzne definície tohto pojmu a potom i jeho ponímanie v dielach starovekých rímskych právnikov a filozofov. Na záver uviedla viaceré synonymá výrazu *aequitas*, konštatujúc, že skrze jeho aplikáciu sa za každých okolností dosahuje spravodlivosť. Po nej sa slova ujala *JUDr. Veronika Kleňová, PhD.*, (Johannes Kepler Universität, Linz) s príspevkom *Donatio mortis*

causa, quae sub condicione solvatur?, v ktorom sa zaoberala témou darovania z príkazov. Po tom, čo vymedzila právnú povahu inštitútu *donatio mortis causa*, analyzovala (s najväčšou pravdepodobnosťou interpolovaný) fragment Iul. D 39,5,1pr., vyvodzujúc z neho relevantné závery. Na záver uviedla viaceré typické i atypické príklady na použitie tohto inštitútu v praxi, pričom osobitne zdôraznila, že klasické rímske právo ho nepoznalo.

Ďalšími vystupujúcimi boli *Mgr. et Mgr. Terezie Pilarová* a *Mgr. Adam Talanda* (obaja Univerzita Palackého, Olomouc), ktorí v referáte *Úvahy nad dopisem Petra Damiána o stupních příbuzenství* najskôr uviedli viaceré zaujímavosti zo života tohto svätca. Vzápätí poukázali na rozdiely v rímskom počítaní stupňov príbuzenstva a germánskom počítaní, ktoré bolo akceptované na dlhú dobu aj právom kánonickým, aby bolo napokon nahradené počítaním rímskoprávnym. V zaujímavo poňatom výklade nakoniec vyzdvihli príspevok slávnej ravennskej právnickej školy pre ďalší rozvoj dedičského práva na kresťanskom Západe. Potom vystúpili *JUDr. Tomáš Pezl* (Západočeská univerzita, Plzeň) a *Vilém Knoll* s príspevkom *Birkat Haminin jako základ křesťanství*, v ktorom analyzovali, za použitia historickoprávných metód, postupné formovanie kresťanstva až k jeho vyprofilovaniu sa z náboženstva židovského. Nezabudli poukázať ani na zložité vzťahy medzi týmito náboženstvami, ktoré sa prejavovali aj vo viacerých protikresťanských opatreniach zo strany židovských predstavených nielen v rámci práva, ale tiež liturgie. V tomto kontexte sa napokon zaoberali viacerými verziami známej modlitby *šmone esre*, ktorá bola upravovaná a dopĺňaná (požehnanie *birkat haminin*) v záujme ostrakizovania vyznávačov kresťanského náboženstva, a to najmä v období staroveku. Ako posledný v rámci prvého doobedňajšieho bloku konferencie vystúpil *JUDr. Jan Šejdl, Ph.D.*, (Univerzita Karlova, Praha) s pútavo podaným referátom *Vztah člověka k věci podle římského práva a dle křesťanského myšlení*. V ňom sa zamerával na vymedzenie uvedenej vzťahu v zmysle osobnom, psychologickom a napokon i právnom. Nezabudol pritom ani na zdôraznenie skutočnosti, že celkový rímskoprávny vývoj, ktorý vyvrcholil v diele justiniánskej kodifikácie, smeroval k prepojeniu vlastníckych práv s viacerými povinnosťami vychádzajúcimi okrem iného aj z kresťanskej morálky zachytenej vo Svätom Písme.

Druhý rokovací blok, moderovaný *Miroslavom Černým*, otvoril *Michal Skřejpek* príspevkom *Nomen iuris*, v ktorom sa zaoberal predovšetkým právnymi základmi trestných postihov kresťanov zo strany rímskeho štátu. Svoje závery podopieral citátmi z viacerých právnických i neprávnických prameňov, najmä *Tacitovým* dielom (*Publius Cornelius Tacitus*, † okolo roku 117) *Annales* a zachovanými martyrológiami kresťanských mučeníkov. Okrem iného tiež porovnal prístup rímskych štátnych orgánov k iným náboženským kultom, poukazujúc na skutkové podstaty trestnoprávných noriem, ktorých aplikácia prichádzala v danom prípade do úvahy (najmä *sacrilegium*, čarodejníctvo a *crimen laesae maiestatis imperatorum*). *Doc. JUDr. Petr Bělovský, Dr.*, (Univerzita Karlova, Praha) potom prezentoval referát s názvom *Nekřesťanská cena při uzavírání trhu napříč staletími*. V ňom sa zamyslel predovšetkým nad dôležitou otázkou, či má byť každé *pretium* zároveň aj *iustum*, teda v širokom zmysle nad chápaním zmluvnej voľnosti. Výklad v rámci jednotlivých historických období vývoja rímskeho práva pritom ilustroval príkladmi z rôznych prameňov, prostredníctvom ktorých zákonodarné authority pristupovali k cenovým reguláciám. Osobitne upriamil pozornosť na vplyvy kresťanstva v tejto oblasti, ktoré sa, celkom prirodzene, najvýraznejšie prejavili v období poklasického práva. Prednášajúci napokon formou viacerých exkurzov naznačil vývoj tohto inštitútu v jednotlivých historických obdobiach, nevynímajúc ani 20. storočie. Ako ďalší v poradí vystúpil *Mgr. Ján Šurkala* (Univerzita Komenského, Bratislava) s príspevkom *Interakcia křesťanstva a pohanské idey prirodzené spravedlivosti*, v ktorom poukázal na to, akým spôsobom kresťanstvo akceptovalo zaužívané rímske filozoficko-právnické pojmy *aequitas naturalis* a *naturalis ratio*. Na úvod priblížil rozpory medzi *aequitas naturalis* a *aequitas civilis*, vzápätí opisujúc pojem *naturalis ratio* (výraz stoeckej naturálno-materialistickej filozofie)

ako materiálny základ termínu *ius gentium*. Nakoniec vymedzil kresťanskú koncepciu prirodzeného práva, ktorá presahuje ľudský rod a týka sa všetkých živých tvorov.

V rámci tretieho rokovacieho bloku, ktorý moderoval *doc. JUDr. Vladimír Vrana, PhD.*, (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice), sa predstavil s referátom *Právo dedické a cirkevné majetok JUDr. Mgr. Radek Černoch, Ph.D.*, (Masarykova Univerzita, Brno). Po definovaní pojmu „cirkevný majetok“ sa v ňom zaoberal rôznymi konštrukciami právnických osôb podľa rímskeho práva a osobitne tiež pojmom *legata ad pias causas*. Ako zaujímavosť uviedol, že v prípade odkázania majetku v prospech Cirkvi nedochádzalo ku kráteniu podľa *Falcidiovho* zákona s prezumpciou, že zostaviteľ testamentu by si to v takomto prípade určite neprial. Ako ďalší v poradí sa do rokovania zapojil *Mgr. Matej Pekarík, PhD.*, (Vysoká škola podnikání a práva, Ostrava) so základnými tézami príspevku s názvom *Vplyv kresťanstva na rímske manželské právo*. Najskôr definoval pojem manželstvo v zmysle klasického rímskeho práva a potom tiež podľa justiniánskych *Inštitúcií*, ktoré reflektovali kresťanskú vierouku. Okrem všeobecne známych vplyvov uviedol viaceré zaujímavosti, ktoré sa týkali najmä možností rozvodu a majetkových sankcií za cudzoložstvo v justiniánskom a pojustiniánskom zákonodarstve. Po ňom predniesol referát *Gregoriánska reforma a rímske právo doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.*, (Trnavská univerzita, Trnava), v ktorom najskôr charakterizoval aktivity predstaviteľov kláštorného reformného hnutia a potom aj samotnej gregoriánskej reformy, pomenovanej podľa jej najvýznamnejšieho predstaviteľa, pápeža *Gregora VII.* (1073–1085). Osobitne pritom zdôraznil, že hlavným cieľom týchto procesov nebolo len eliminovanie zlozvykov plynúcich z laickej investitúry, ale prioritne bola sledovaná obnova cirkevného a náboženského života v tom najširšom zmysle slova. Keďže pri týchto procesoch zohrali významnú úlohu tradičné rímskoprávne normy, čo našlo svoju reflexiu v najvýznamnejších prameňoch kánonického práva tohto obdobia, zameral sa tiež na vysvetlenie historického pozadia predchádzajúceho ich zostaveniu, ich charakteristiku a analýzu prvkov rímskeho práva v nich.

Ako ďalší v poradí potom vystúpil *Mgr. et Mgr. Peter Mach, PhD.*, (Trnavská univerzita, Trnava) s referátom *Otroctvo a uprednostňovanie kresťanov od cisára Konštantína – niekoľko poznámok*. V ňom najskôr charakterizoval inštitút otroctva a potom poukázal na zmeny, ktoré nastali v tejto oblasti v dôsledku presadzovania sa kresťanstva na úkor pohanských kultov. Prednášajúci sa konkrétne zameral na priblíženie troch javov: *manumissio in ecclesiis*, výhody priznané otrokom nastupujúcim cirkevnú službu a diskvalifikovanie niektorých skupín ľudí z vlastníctva kresťanských otrokov. Posledné uvedené obmedzenie sa týkalo najmä vyznávačov židovského náboženstva, ktorí boli nútení, aj v prípade zdedenia kresťanského otroka, zabezpečiť, aby sa nepoškodil nekresťanským náboženstvom, čo požadovali už normy *Teodoziánskeho kódexu* (*Codex Theodosianus*, rok 438). Po tomto príspevku sa do rozpravy zapojil *Mgr. Marek Novák* (Univerzita Karlova, Praha) s referátom *Ostatky mučedníkov a svätých pohľadom rímskeho práva*, v ktorom najskôr poukázal na to, akú pozornosť venovali svätým a ich ostatkom teologické, ale tiež neskoršie rímskoprávne pramene. Výklad sprevádzal relevantnými odkazmi na normy Teodoziánskeho, ale tiež justiniánskeho Kódexu (*Codex Iustinianus*, rok 529), ktoré zakazovali s relikviami obchodovať, respektíve ich vnášať do niektorých profánnych budov. Ako posledný v rámci tretieho bloku vystúpil s príspevkom *Church and Society Against Roman Law and Lawyers Dr. Łukasz Marzec* (Jagelovská univerzita, Krakov). V ňom sa zameral na sumarizáciu dôležitých medzníkov charakterizujúcich vzťah medzi rozvíjajúcim sa kánonickým právom a právom rímskym. Osobitne tak priblížil napríklad dekretáliu pápeža *Lucia III.* (1181–1185) s názvom *Intelleximus*, ktorá nariaďovala používať na cirkevných súdoch rímske právo v konkrétnom prípade tam, kde „*nilhil... sit in canonibus definitum*“ („kánony nič nestanovia“), ako aj dekretáliu pápeža *Honorio III.* (1216–1227) s názvom *Super speculam*, ktorá v roku 1219 zakázala výučbu rímskeho práva v celom Paríži a jeho okolí.

Moderovania posledného bloku konferencie sa ujal *Vojtech Vladár* a ako prvému udelil slovo *doc. JUDr. Matúšovi Nemcovi, PhD.* (Univerzita Komenského, Bratislava), ktorý predniesol príspevok s názvom *Institutum Neronianum – otázky nad Neronovým zákonom voči kresťanom*. Už v úvode pritom poukázal na to, že tento termín sa spomína len v dielach apologetu *Tertuliána (Tertullianus, † okolo roku 220)*, pričom viacerí neskorší bádatelia jeho existenciu priamo či nepriamo spochybňujú. Okrem bližšej analýzy dôvodov trestných postihov kresťanov za cisára *Nerona* (54–68) sa prednášajúci osobitne zamerl na skutkové podstaty relevantných prameňov rímskeho práva, ktoré mohli vyznávači nového náboženstva svojím konaním porušiť. Po ňom sa do rozpravy zapojil *PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D.*, (Západočeská univerzita, Plzeň) s referátom *Recepte římského práva a jeho vliv na utváření gregoriánské reformy*. Okrem rozvíjania myšlienok prezentovaných v príspevku *Vojtecha Vladára* sa zamerl na viaceré osobitosti tejto témy, venujúc sa napríklad otázke zdrojov, z ktorých čerpali gregoriánski kompilátori, koncepčnému poňatiu slávneho *Dictatus papae* (rok 1075) a spôsobom, akým dochádzalo k rímskoprávnej recepcii do predgraciánskych kánonickoprávnych prameňov. Popri týchto témach nezabudol poukazať ani na roztrieštenosť v tábore pápežských prívržencov pôsobiach v tom čase v Rímskej kúrii ohľadom názoru na pomer moci svetskej a cirkevnej, čo našlo svoju reflexiu aj vo vtedajších cirkevnoprávnych (najmä gregoriánskych) prameňoch. Ako posledný v rámci bloku i celej konferencie predniesol príspevok s názvom *Změny římského práva trestního zapříčiněné christianizací Bc. Jan Ullmann* (Univerzita Karlova, Praha). V ňom zhrnul predovšetkým najzásadnejšie konštitúcie kresťanských cisárov smerujúce k potlačeniu pohanského kultu, osobitne najmä proti veštcom. Nie je prekvapivé, že celkový vývoj postupne inklinoval k stále prísnejšiemu trestom, čo vyvrcholilo v kodifikačnom diele cisára *Teodózia II. (Theodosius, 408–450)*.

Na záver konferencie sa slova tradične ujal *Michal Skřejpek*, ktorý vyjadril potešenie z celkového priebehu podujatia a poďakoval organizátorom i všetkým zúčastneným, na čo nadviazal za organizátorov svojimi záverečnými slovami *Miroslav Černý*. Účastníkom bolo zároveň oznámené, že jubilejný dvadsiaty ročník romanistickej konferencie bude hosťiť slovenská Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, pričom organizáciu zabezpečí *Vladimír Vrana* a ďalší členovia tamojšej Katedry dejín štátu a práva. Samotná téma bude spresnená neskôr, avšak súvisieť bude s riešeným projektom VEGA č. 1/0198/17 s názvom *Pôžička či úžera? Nútený výkon rozhodnutia – historickoprávne základy a problémy aplikačnej praxe*, ktorého hlavným riešiteľom je člen spomenutej katedry, *doc. JUDr. Erik Štenpien, PhD.* Tak ako v predchádzajúcich rokoch, aj z plzenského sympózia vyjde ako záverečný výstup publikácia vo forme zborníka vedeckých príspevkov, ktorý bude obsahovať nielen prednesené referáty, ale taktiež príspevky ďalších záujemcov o publikovanie v predmetnej problematike. Samotná konferencia, vrátane vydania zborníka, bude financovaná z vnútorných fakultných zdrojov, prevažne z dotácie na vedu a výskum, ako aj z rezervy rektora Západočeskej univerzity v Plzni. Na záver možno konštatovať, že tak, ako predchádzajúce ročníky, aj túto konferenciu zdobila nielen kvalitná vedecká diskusia, ale tiež vynikajúca a žičlivá atmosféra, ktorá je pre tieto sympóziá príznačná. O výborných vzťahoch v komunite a vzájomnej úcte medzi jej jednotlivými členmi vypovedá aj pekné gesto, ktoré vzišlo z nápadu organizátorov, keď bola hlavnému iniciátorovi romanistických konferencií, *Petrovi Blahovi*, ktorý sa sympózia zo zdravotných dôvodov nemohol zúčastniť, zaslaná pohľadnica podpísaná všetkými zúčastnenými.

Vojtech Vladár*

* Doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD., Katedra rímskeho a cirkevného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: vojtech.vladar@truni.sk.